

ARAŞTIRMA MAKALESİ

CBU-SBED, 2016, 2(5):126-133

Manisa Kent Merkezinde Yaşayan Yetişkinlerde Toplumsal Cinsiyet Tutumunun Değerlendirilmesi: Yöntem ve Temel Bulgular

Hakan Baydur¹, GültenUçan², Dilara Şeker³, Saliha Özpnar⁴, Gül Gerçeklioğlu⁵, Gönül Dinç Horasan⁶

Yayınlanma: 31.03.2016

¹ Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü² Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü³ Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü⁴ Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Ebelik Bölümü⁵ Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Yaşlı Bakımı Bölümü⁶ Celal Bayar Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyoistatistik Anabilim Dalı*Sorumlu Yazar Gülten Uçan, e-mail: gultenucan@gmail.com

Özet

Bu çalışma Türkçe'ye uyarlanan toplumsal cinsiyet tutumu ölçeklerinin metodolojisini tanıtmayı, ölçeklerden elde edilen sonuçların bazı sosyodemografik özellikler ile olan ilişkisini betimlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma Manisa kent merkezinde küme örnekleme yöntemi ile seçilen 18 yaş üzeri 986 kişi üzerinde gerçekleştirilmiş kesitsel bir çalışmadır. Temel sosyodemografik bilgileri alınan katılımcılara kısa yaşam kalitesi ölçeği ve toplumsal cinsiyet tutumunu değerlendiren ölçekler uygulanmıştır. Araştırmanın verisi 2014 yılının Nisan ve Mayıs aylarında yüzyüze görüşmeler yolu ile elde edilmiştir.

Araştırmaya katılanların yaklaşık yarısını oluşturan erkeklerin yaş ortalaması 40.5±15.4'tür; %37.8'i ilköğretim mezunu, %75.9'u evli ve %40.5'inin düzenli olarak çalıştıkları bir işi bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet tutumunu değerlendiren ölçeklerin büyük çoğunluğunun eğitim, çalışma durumu ve yaş ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (p<0.05).

Türkçe'ye uyarlanmış olan toplumsal cinsiyet tutum ölçeklerinin sosyodemografik değişkenlere duyarlı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet tutum ölçeği, yaşam kalitesi

Abstract

The purpose is to introduce the methodology of gender attitude scales that are adopted to Turkish, and to determine the relationship between the scale results and some sociodemographic characteristics. It is a cross-sectional study carried out on 986 people over the age of 18 that are selected by cluster sampling method in the Manisa city center. Beside obtaining basic socio-demographic information, quality of life scale and gender attitudes scales are applied. The research data was obtained by face to face interviews in April and May of 2014.

Approximately the half of the participants are male, the average age is 40.5±15.4, 37.8% are primary school graduates, 75.9% are married and 40.5% has a job that they regularly work. There is a significantly relationship between the most of the scales which evaluates gender attitudes and education, having a job and age (p<0.05).

Gender attitude scales that are adopted to Turkish are determined to be sensitive to the sociodemographic variables.

Keywords: Gender, gender equality, gender attitude scale, quality of life

Giriş

Toplumsal cinsiyet eşitliği temel insan haklarından biridir. Aynı zamanda insan onur ve değerine saygılı, sosyal refahın egemen kılındığı, barışçıl bir yaşamın asli unsurudur. Toplumsal yaşamın her alanında kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmaları gerektiği ulusal ve uluslararası birçok yasal belgede kabul ve ilan edilmiştir. Dünyada ve ülkemizde halen kadınların sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yaşama erkekler ile eşit koşullarda katılmalarını mümkün kılacak birçok çalışma yürütülmektedir. Bütün bu çabalara rağmen ülkelerinin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sona ermediği görülmektedir (1, 2).

Toplumsal cinsiyet rolleri, aile başta olmak üzere toplumsal kurumlar içerisinde ve toplumsallaşma sürecinde öğrenilmektedir. Bu sayede toplumsal cinsiyet rollerine bağlı eşitsizlikler doğallaşmakta ve meşruiyet kazanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine

ulaşmak ancak eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştıran tutumların değiştirilmesi ile mümkün olabilir. O halde toplumsal cinsiyet tutumlarını ölçmemizi sağlayacak araçlara ihtiyacımız vardır.

Ölçekler, belirli bir zaman diliminde toplumsal cinsiyete ilişkin tutum, algı ya da davranışın ölçülmesi ve var ise değişimi görünür kılınması için elverişli ölçüm araçlarıdır. Cinsiyetlere ilişkin tutum ve algıların ölçülmesi sayesinde toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği betimlenebilir. Aynı ölçüm araçları kullanılarak toplumların, toplumsal cinsiyet eşitliği düzeyleri karşılaştırılabilir. Toplumsal cinsiyet ölçekleri, sürekli inşa halindeki toplumsal cinsiyet rollerini tarihsel süreç içindeki belirli anlar için sabit ve bu nedenle karşılaştırılabilir birer veri haline dönüştürülebilir.

Ülkemiz toplumsal çalışmalar literatüründe benzer amaçlara hizmet eden sınırlı örneklem ile sınırlanmış az sayıda ölçek bulunmaktadır. Bunlardan en sık atıfta bulunulan Bem tarafından geliştirilmiş (3), Kavuncu (4) ve daha sonra da Dökmen (5) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış Cinsiyet Rolü Envanteri'dir. Cinsiyet rolü yönelimi yaklaşımının ilk temsilcisi olan ölçek toplumun kadını ve erkeksi olarak tanımladığı davranış ve tutumları sergileme derecesine göre cinsiyet yönelimini "kadını", "erkeksi" ve her ikisinin özelliğini gösteren "androjen" şeklinde sınıflandırmayı mümkün kılmaktadır. Bu sayede toplumun cinsiyetlere atfettiği rol ve tutumların ne derece benimsendiği tespit edilebilmektedir.

Türkçe literatürde sıkça atıfta bulunulan bir diğer ölçek Zeyneloğlu'nun "Ankara'da Hemşirelik Eğitimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyete İlişkin Tutumları" başlıklı yayımlanmamış doktora tezinde geliştirdiği tutum ölçeği olup ilk defa Çukurova Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Ebelik/Hemşirelik Bölümü öğrencilerine uygulanmıştır (6). Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği, katılımcıların toplumsal yaşam, evlilik yaşamı ve aile yaşamına ait toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Özellikle psikoloji alanında yapılan araştırmalar sıkça Glick ve Fiske tarafından geliştirilen Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği'ni kullanmaktadır (6-8). Ölçek kadın ve erkeklerin geleneksel açıdan "korumacı" ve "düşmanca" şeklinde iki uca yerleştirilen cinsiyetçi tutumunu derecelendirmektedir. Kadının geleneksel rollerini ve erkeğe bağımlılığını vurgulayan tutumu "korumacı", kadını alt statüye yerleştirirken erkeği yücelten tutumu ise "düşmanca" şeklinde sınıflandırmaktadır.

Pulerwitz ve Barker (9) tarafından geliştirilen, Çeber ve ark. tarafından (10) Türkçe'ye uyarlanan Cinsiyet Eşitliği Ölçeği olarak adlandırdıkları ve üniversite öğrencileri üzerinde uyguladıkları ölçek ile geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet tutumlarını belirlemeye çalışmışlardır. Ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl algıladıkları ise Altınova ve Duyan tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ile tespit edilmeye çalışılmaktadır (11, 12).

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı, bir sistem sorunu olarak gören Işık, meşrulaştırma stratejilerini keşfetmek için Kay ve Jos tarafından geliştirilmiş (2003) Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği'nin (13, 14) Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. Bu araç ile bireylerin sistemin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz doğasını ne düzeyde meşrulaştırdığı ölçülmektedir.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarında kadın-namus arasındaki ilişki bir diğer ilgi alanıdır. Literatürde kadın ve erkeklerin namusa ilişkin tutumlarını ölçen araçlar; Namusa İlişkin Tutumlar Ölçeği, Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği (15), Evlilik Öncesi Cinsel İlişkiye Giren Kadınlara İlişkin

Tutumlar Ölçeği (16) şeklinde sıralanabilir. Kadına yönelik şiddetle ilgili de ölçekler geliştirilmiştir: Aile İçi Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği (17) 400 sağlık çalışanına uygulanarak geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaşamın tüm alanlarının tesisini mümkün kılmak için mevcut tutumların ve nedenlerinin tespit edilmesi önemlidir. Bu nedenle Türkçe literatürde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ölçebilecek araçların çeşitlendirilmesi gerekmektedir. C-Change proje ekibi tarafından toplumsal cinsiyetle ilişkili normları, bireysel davranış ve tutumları ve bunların -özellikle üreme sağlığı üzerindeki- etkisini tespit etmek amacıyla sekiz adet ölçekten oluşan derleme niteliğinde bir özet hazırlanmıştır. Ölçekler eşlerin cinsel ilişkide iletişimi, kadının güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyete dair inanışlar, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan erkek tutumunu, toplumsal cinsiyet normlarına ilişkin tutumu, toplumsal cinsiyet ilişkileri, ev ile ilgili karar alma iktidarı, cinsel ilişkide iktidar konularında yapılacak araştırmaları destekleyecek niteliktedir (18). Seçilen ölçeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacı güden proje ve müdahalelerin başarısını ölçme konusunda da yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyete ilişkin eşit(siz)likleri ölçmeyi amaçlayan, farklı kültürlerde geliştirilmiş ve sınırlanmış ölçeklerin Türkçe'ye uyarlanma metodolojisini tanıtmak, ölçeklerden elde edilen sonuçların bazı sosyodemografik özellikler ile olan ilişkisini belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırma genel tarama modelleri içerisinde yer alan ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. Manisa kent merkezinde, olasılıklı örnekleme yöntemi ile seçilmiş 18 yaş ve üzeri bireyleri temsil edebilecek sayıda kişi ile kesitsel bir çalışma olarak planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırmanın veri toplama aşaması Manisa kent merkezinde 2014 yılının Nisan ve Mayıs aylarında tamamlanmıştır.

Bu çalışmada-C-Change programı kapsamında derlenen toplumsal cinsiyet ölçeklerinden (18) Türkçe'ye uyarlanan yedi tanesinin tanımlayıcı özellikleri sunulmuş ve katılımcıların temel sosyodemografik özellikleri ile olan ilişkisi sınırlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Manisa kent merkezinde yaşayan 18 yaş ve üzeri yetişkinlerdir. Örnek seçiminde Manisa kent merkezi 2013 yılı nüfusu dikkate alınmış (19), toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda olumsuz tutum oranının kadınlarda %20, erkeklerde %40 düzeyinde (her iki cinsiyet için %30) olduğu varsayılmıştır. Yanılma payının %4, tip 1 hata düzeyinin %5 ve desen etkisinin 2 olduğu düşünülerek aşağıdaki formül ile ulaşılması gereken en küçük örnek büyüklüğü 1007 olarak hesaplanmıştır (20).

Denklem 1. Örnek Büyüklüğü Hesaplama Formülü

$$n = \frac{p \cdot (1 - p) \cdot (t_{0.05})^2 \cdot D}{S^2} = \frac{(0.3) \cdot (0.7) \cdot (1.96)^2 \cdot 2}{(0.04 \cdot 0.04)} = 1007$$

Küme örnek seçimi yöntemi ile her birinde 10 hane bulunan 101 kümeye ulaşılması hedeflenmiştir. Manisa kent merkezindeki nüfusun mahallelere göre dağılımları ağırlıklı olarak dikkate alınarak, Aile Hekimliği Bilgi Sistemi'nden küme başı haneler basit rastgele seçim yöntemi ile belirlenmiştir. Belirlenen her bir küme başına ulaşılarak görüşülmüş, sonraki hanelerin belirlenmesinde sistematik bir yaklaşım ile soldan beşinci haneye gidilmiştir. Ulaşılan adres birden fazla daireyi içeren apartman ise görüşülecek hane rastgele sayılar tablosu aracılığıyla belirlenmiştir. Seçilen her kümede 18 yaş üzeri 5'i erkek 5'i kadın olmak üzere toplam 505 kadın ve 505 erkek ile yüzyüze görüşme tekniği kullanılarak görüşülmüştür. Hanede bulunamayan kişilere ikinci kez farklı bir zamanda ziyaret yapılarak ulaşılmaya çalışılmış, görüşmeyi reddeden kişiler için her bir kümede yedek seçim yapılarak görüşme tanımlanmıştır. Görüşmeyi yarıda kesen ya da soruların tamamına cevap vermeyen kişilerin formu elde edilen şekli ile değerlendirmeye alınmıştır. Toplamda 986 kişiye (ulaşma oranı %97.6) ulaşılmıştır. Görüşmeler bu çalışma için eğitilmiş üniversite öğrenimi gören anketörler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları (Ölçekler)

Yüzyüze görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmada veri toplama, anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplamada araştırmacılar tarafından geliştirilmiş sosyodemografik verileri içeren anket formu kullanılmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğini ölçen ve bu çalışma kapsamında Türkçe'ye uyarlanan aşağıdaki ölçekler uygulanmıştır (Ek 1).

Cinsel İlişkide Eşlerin İletişimi Ölçeği (Couple Communication On Sex Scale -CCSS)

Ölçek, cinsel ilişki konusunda kadın ve erkeğin iletişim kurma biçim ve düzeyini betimlemektedir. Kadının cinsel ilişkiye ne zaman girileceği kararına etki derecesinin, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki tutuma etki eden faktörler arasında yer aldığı varsayılmaktadır. Ölçeğin uygulandığı Guatemala'da iç tutarlılık katsayısı 0.58 ile 0.65 arasında farklı değerler almıştır. (18).

Kadınların Güçlendirilmesi Ölçeği (Women's Empowerment Scale - WES)

Ölçek, "Kadının Bağımsız Hareket Edebilmesi"ne (Women Mobility Scale Items, WMS) ilişkin 8, "Aile Baskısı"na (Freedom From Family Domination Subscale Items, FFDS) ilişkin 4 ve "Ekonomik Özgürlük ve Aile Ekonomisine Katkı"ya (Economic Security and Contribution Subscale Items, ESCS) ilişkin 5 madde olmak üzere 3 alt ölçek ve toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 1996 ve 1997 yılında çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır (21, 22).

Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumu Ölçeği (Gender Equitable Men Scale - GEMS)

GEMS, sosyal yaşamda ya da kadın-erkek ilişkilerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan farklılıklara ilişkin tutumu ölçmektedir. Farklı çalışmalarda kullanılan ölçeğin Brezilya'da uygulanan sürümü 24 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek bu haliyle erkeklere yönelik hazırlanmış ve uygulanmış, onların toplumsal cinsiyet eşitliği algısını değerlendiren yapıdadır. Bu çalışmada kullanılan formu Etiyopya sürümü olup, 18 maddesi Brezilya'da uygulanan ölçeğin eşitlikçi olmayan bölümünden, 6 maddesi ise yeni eklenen maddelerden oluşmaktadır. Ölçek bu haliyle 4 boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 6 maddelik "Aile İçi Şiddet" (Violence Domain Items, VDI), 7 maddelik "Cinsel İlişki" (Sexual Relationships Domain Items, SRDI), 5 maddelik "Üreme Sağlığı ve Hastalıkların Önlenmesi" (Reproductive Health and Disease Prevention Domain Items, RHDP) ve 5 maddelik "Ev İşleri ve Gündelik Yaşam" (Domestic Chores and Daily Life Domain Items, DCDL) alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçek maddeleri Hindistan, Etiyopya, Çin, Kenya gibi farklı ülkelerde de uyarlanarak geçerlilik ve güvenilirlikleri sınamıştır(9, 23, 24).

Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0.81'dir. Brezilya, Çin, Etiyopya, Hindistan, Kenya, Tanzanya ve Uganda'da uygulanmış ve iç tutarlılık katsayısı değişim göstermiştir. Örneğin GEMS'in Hindistan uyarlamasında Cronbach Alpha 0.75 iken Etiyopya uyarlamasında 0.88 bulunmuştur.

Uyarlama çalışmaları GEMS'in duyarlı ve kültürel açıdan karşılaştırmayı mümkün kılacak düzeyde kestirim geçerliliğine sahip bir araç olduğunu bildirilmektedir (25).

Toplumsal Cinsiyet Normları Tutum Ölçeği (Gender Norm Attitudes Scale- GNAS)

Toplumsal Cinsiyet Normları Tutum Ölçeği (Gender Norm Attitudes Scale- GNAS) erkek ve kadınlar hakkındaki bazı toplumsal cinsiyet normlarına ilişkin eşitlikçi inanışları ölçmektedir. Amacı erkeklerin hak ve ayrıcalıklarını sürdürmelerine ve kadınlar lehine eşitliği sağlamaya dair inançları derecelendirebilmektir.

Bu ölçek 10 maddelik "Erkeğin Hak ve Ayrıcalıkları" (Rights and Privileges of Men, RPM) ile 4 maddelik "Kızlar İçin Eşitlik" (Equity for Girls, EFG) alt boyutlarından oluşmaktadır. Hindistan'da sadece kadınlara uygulanan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) RPM için 0.70, EFG için 0.67 olarak bulunmuştur (26).

Toplumsal Cinsiyet İlişkileri Ölçeği (Gender Relations Scale - GRS)

Ölçek, "Eşitlik" (Equity Subscale – ES) ve "İktidar/Güç" (Power Subscale – PS) olarak adlandırılan 2 alt ölçek ve 23 maddeden oluşmaktadır. Toplumsal Cinsiyet İlişkileri Ölçeği, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu, cinsel ilişki ve korunma yöntemleri

konularını, ev içindeki iktidar ilişkilerini, aile içi şiddet ve iletişim konularındaki tutumu ölçmeyi amaçlamaktadır. Etiyopya ve Kenya’da kadın ve erkek katılımcılara uygulanmıştır (27). Yapılan tüm çalışmalar kadın ve erkekler için kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir.

Evde Karar Alma Ölçeği (Household Decision-Making Scale-HDMS)

Ölçek tek boyut ve üç maddeden oluşmaktadır. Kadının evle ilgili kararlara katılımına ilişkin algısını ölçer (28, 29).

Cinsel İlişkide İktidar Ölçeği (Sexual Relationship Power Scale - SRPS)

“İlişki Kontrolü” (Relationship Control Subscale İtems, RC) ve “Karar Verme İktidarı” (Decision-Making Dominance, DMD) başlıklı 2 alt ölçek ve 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapısal olarak iki boyutlu olduğu, İngilizce ve İspanyolca sürümlerinin bir arada uygulandığı bir çalışmada Cronbach Alfa değeri İngilizce sürüm için 0.84 (RC alt boyutunda 0.85, DMD alt boyutunda 0.57), İspanyolca sürümde ise 0.82 (RC alt boyutunda 0.81, DMD alt boyutunda 0.62) olarak bulunmuştur (30).

Ölçek uyarlaması ve psikometrik özelliklerinin çözümlenmesi süreci

Ölçek uyarlama aşamaları

Toplumsal cinsiyet tutumu ölçeklerinin Türk diline uyarlanması aşaması, standart olarak kullanılan uluslararası yöntemler esas alınarak yapılmıştır (31-35). Ölçeklerin uyarlanması Türkçe’ye çeviri, geri çeviri ve gözden geçirilerek deneme uygulamasının yapılması şeklinde ilerleyen bir süreç içinde tamamlanmıştır.

İstatistik ve psikometrik çözümlenme

Toplumsal cinsiyet tutum ölçekleri hedef grup üzerinde uygulandıktan sonra psikometrik çözümlenmesinde önceki çalışmalarda izlenen ve önerilen yöntemler dikkate alınarak analiz edilmiştir (34, 35). Çalışma kapsamında katılımcıların temel sosyodemografik özelliklerinin yanı sıra bu ölçeklerden elde edilen puanların bireysel özellikleri ile olan ilişkisi student’s t-testi kullanılarak analiz edilmiş, sonuçlar etki büyüklüğü biçiminde (Cohen’s d) sunulmuştur (36). Araştırmanın analizinde SPSS 21.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma, Celal Bayar Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylanmış ve katılımcılardan Aydınlatılmış Onam alınmıştır.

Araştırmanın genel metodolojisinin anlatıldığı bu çalışmada kullanılan her bir ölçeğin ayrıntılı geçerlilik ve güvenilirlik bulguları ayrı makaleler halinde sunulacaktır.

Bulgular

Araştırmaya katılanların temel sosyodemografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Sosyodemografik Özellikleri (n=986)

Özellikler	Sayı	%	Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet			En Uzun Yaşanılan Yer		
Kadın	479	48.6	İl Merkezi	745	84.5
Erkek	507	51.4	İlçe Merkezi	85	9.6
Yaş			Bucak Köyü	51	5.8
18-29 yaş arası	265	27.7	Yurt Dışı	1	0.1
30-39 yaş arası	252	26.3	Evde Yaşayan Kişi Sayısı		
40-49 yaş arası	184	19.2	Kişi Sayısı Ort±SS		3.9±1.6
50-59 yaş arası	132	13.8	Ortanca (Min-Maks.)		4 (1-14)
60-69 yaş arası	73	7.6	Sosyal Güvenceniz Var mı?		
70 ve üzeri yaş	52	5.4	Evet	826	85.3
Yaş Ort.±SS		40.5±15.4	Hayır	142	14.7
Ortanca (min-maks.)		38 (18-90)	Çocuğunuz Var mı?		
Eğitim Durumu			Evet	747	82.3
Okuryazar Değil	48	5.1	Hayır	161	17.7
Okuryazar	18	1.9	Ailenizin Ekonomik Durumunu Nasıl Tanımlıyorsunuz?		
İlkokul	356	37.8	Gelir Giderden Az	186	19.8
Ortaokul	116	12.3	Gelir Gidere Denk	689	73.3
Lise	246	26.1	Gelir Giderden Fazla	65	6.9
Üniversite ve üzeri	157	16.7	Düzenli Olarak Gelir Getiren Bir İşiniz Var mı?		
Medeni Durumu			Evet	398	40.5
Evli	679	75.9	Hayır	585	59.5
Bekar	151	16.9	Ort: Ortalama - SS: Standart Sapma		
Eşinden ayrı-ölmüş	47	5.2			
Diğer	18	2.0			

Araştırmaya katılanların yaklaşık yarısı erkektir. Yaş ortalaması 40.5±15.4 olup, %37.8’i ilkököl mezunu, %75.9’u evlidir. Katılımcıların %84.5 hayatlarında en uzun süre ile bir il merkezinde yaşadıklarını bildirmiştir. Ortalama hane halkı büyüklüğü 3.9±1.6’dır. Katılımcıların %85.3’ünün sosyal güvencesi bulunmakta, ailenin gelir-gider durumu açısından %73.3’ü gelirlerinin giderlerine denk olduğunu belirtmekte ve %40.5’inin düzenli olarak çalıştıkları bir işi bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında Türkçe’ye uyarlaması yapılan ölçeklere ve alt boyutlarına ait puan dağılımları ile Cronbach’s alfa değerleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Toplumsal cinsiyet tutum ölçeklerinin araştırmaya katılanların temel sosyodemografik özellikleri karşısındaki durumu incelendiğinde bir çok boyutta anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir. Özellikle eğitim, çalışma durumu, yaş ve cinsiyet ile hemen hemen tüm boyutlarda anlamlı bir düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 2. Ölçeklerden elde edilen ham puan dağılımları

Ölçekler	Ölçek alt boyutları	Ortalama	Standart Sapma
CCSS	---	10.32	1.88
WES	---	22.14	2.10
	WMS	10.11	1.63
	FFDS	7.63	0.74
GEMS	---	4.39	0.73
	VDI	53.89	8.89
	SRDI	15.12	2.77
GNAS	---	16.14	4.16
	RHDP	11.76	2.11
	DCDL	10.88	2.87
GRS	---	25.25	2.35
	RPM	18.14	1.99
	EFG	7.11	1.04
HDMS	---	39.07	3.68
	ES	26.57	2.70
	PS	12.49	1.66
SRPS	---	6.09	1.55
	RC	59.93	6.76
	DMD	43.79	5.20
		16.14	3.00

Tablo 3. Toplumsal cinsiyet ölçeklerinin bazı sosyodemografik özelliklere olan duyarlılığı[#]

Ölçekler	Ölçek alt boyutları	Cinsiyet	Yaş (<=39>->40)	Medeni Durum (Evli-Bekar)	Eğitim Durumu (İlköğretim ve altı / Orta Öğretim ve üzeri)	Gelir Algası (Azt-Eşitt-Fazla)	Çalışma Durumu (Evde-Hayır)
CCSS	---	0.08	0.11	0.08	0.05	0.04	0.07
WES	WMS	---	0.31**	0.41***	1.19***	0.29**	0.35***
	FFDS	---	0.21*	0.02	0.21	0.04	0.53***
	ESCS	---	0.23*	0.39	0.28*	0.29	0.24
GEMS	VDI	0.00	0.14*	0.00	0.37***	0.06	0.12
	SRDI	0.04	0.09	0.04	0.57***	0.11	0.56***
	RHDP	0.02	0.13	0.02	0.47***	0.16*	0.27***
	DCDL	0.08	0.13	0.08	0.62***	0.07	0.18**
GNAS	RPM	0.05	0.01	0.05	0.44***	0.03	0.01
	EFG	0.43**	0.24***	0.43**	0.27***	0.09	0.32***
GRS	ES	0.06	0.26***	0.06	0.46***	0.22	0.02
	PS	0.16*	0.35***	0.16*	0.26**	0.04	0.21
HDMS	---	0.14*	0.48***	0.14*	0.14*	0.07	0.01
SRPS	RC	0.01	0.11	0.01	0.35***	0.24**	0.37***
	DMD	0.18*	0.06	0.18*	0.25**	0.48**	0.65***

[#] Cohen's d değeri olarak elde edilen etki büyüklüğü sonuçları: 0.3 düşük, 0.5 orta, 0.8 yüksek etki büyüklüğünü gösterir. Student's t-testi anlamlılık düzeyleri: * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Tartışma

Araştırmaya katılanların yaklaşık yarısı erkek ve yarısı kadındır. Yaş dağılımı incelendiğinde ortalama yaşın 40.5±15.4, ortanca yaşın 38, en düşük yaşın 18 ve en yüksek yaşın ise 90 olduğu görülmektedir. Katılımcıların %37.8 oranında ilkökul eğitimi aldıkları ve ortanca hane halkı büyüklüğünün 4 olarak tespit

edildiği, %40.5'inin ise düzenli olarak bir işte çalıştığı belirlenmiştir. Bu özellikler itibarıyla çalışma grubunun 18 yaş üzeri genel popülasyona benzer bir yapı sergilediği görülmektedir (37).

Toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunu değerlendiren ölçek puanlarının özellikle eğitim, çalışma durumu, yaş ve cinsiyet değişkenleri ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Adölesanlarda gerçekleştirilen bir çalışmada da cinsel ilişkide eşlerin iletişiminin daha fazla doyum ve kontraseptif kullanımını arttırdığı bulunmuştur (38). Bu konudaki bir başka çalışmada da çiftler arasındaki cinsel ilişki konusundaki iletişimin açık olmasının genel doyumunu artırıcı yönde etkisi bildirilmiştir (39). Elde edilen bulgular özellikle CCSS ölçeğinin sosyodemografik değişkenler ile olan anlamlı ilişkisini açıklar niteliktedir.

Kadının Güçlendirilmesi Ölçeği'nin (WES) birçok sosyodemografik değişken ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Özellikle Kadının Bağımsız Hareket Edebilmesi (WMS) alt boyutunda karşılaştırma yapılan tüm değişkenler ile anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiştir. WES ölçeği Bangladesh'te kadın güçlendirilmesi çalışmalarında kullanılmış veri toplama setine ait sorulardan oluşmaktadır. Ölçeğin kullandığı bu çalışmalarda kadının güçlendirilmesi, kontraseptif kullanımı gibi değişkenler ile anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği bildirilmiştir. Ayrıca kadının güçlendirilmesine yönelik uygulanan girişim programlarının bir çok boyutta ölçek puanlarını arttırdığı görülmektedir (21, 40, 41).

Benzer bir şekilde gelir algısı dışında karşılaştırma yapılan bireysel özelliklerin tümü ile Toplumsal Cinsiyet Normları Ölçeğinin (GNAS) Kızlar için Eşitlik (EFG) alt boyutunda ve Evde Karar Alma Ölçeği (HDMS) ile anlamlı düzeyde ilişkisinin olduğu görülmektedir. Mısırlı kadınlar arasında yapılan çalışmada toplumsal cinsiyet normunun anksiyete ve depresyonda önemli bir aracı değişken olduğu bildirilmiştir (26). Bu çalışmada HDMS ölçeğinin medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yaşam kalitesi ile anlamlı ilişki gösterdiği görülmüştür. Ölçeğin kullandığı Nepal'de yürütülen bir çalışmada da yaş, eğitim ve çalışma durumu ile çok değişkenli anlamlı ilişki bulunmuştur (42). Karar alma ile ilgili bir çalışmada erkeklerde görel karar alma ile cinsiyet rol tutumları ve ilişkisel eşitlik arasında, kadınlarda ise ilişkisel eşitlik açısından bir birliklilik olduğu tespit edilmiştir (43). Evde karar alma ile sosyodemografik değişkenlerin yanı sıra eşitlikçi tutumun da anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir.

Bir çok boyut ile anlamlı ilişki sunan bir diğer ölçek Cinsel İlişkide İktidar Ölçeği'nin (SRPS), Karar Verme İktidarı (DMD) alt boyutudur. Bu boyutun yaş dışında test edilen tüm sosyodemografik özellikler ile anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin geçerlilik bulgularının sunulduğu çalışmada da benzer bir şekilde eğitimin etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca fiziksel şiddet, ilişkiden memnuniyetsizlik gibi değişkenlerle arasında da anlamlı ilişki oluşturduğu görülmektedir

(44). Benzer bir şekilde SRPS ölçeğinin Malawi için uyarlama çalışmasında yapılan karşılaştırmada eğitim ile (45), Birleşik Devletlerde yapılan bir diğer çalışmada eğitim ve gelir ile SRPS puanının anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir (46). Ölçeğin cinsel ilişkideki iktidar ve karar verme gücünün eğitim, gelir ve çalışma durumu gibi bireysel özellikler ile yüksek düzeyde anlamlı ilişki göstermesi ve bu sonuçların diğer çalışmalar ile benzerliği, kadın-erkek ilişkisindeki eşitlik algısını göstermesi açısından dikkat çekici bir parametredir.

Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumu Ölçeği (GEMS) ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde, eğitim ve çalışma durumu ile anlamlı düzeyde bir birliktelik görülmektedir. Ölçeğin Brezilya formunun geçerlilik çalışmasında (9) ve Çin'de yapılan bir başka çalışmada da (47) benzer bir şekilde eğitim durumu ile ölçek puanları arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Türkçe'ye uyarlanmış toplumsal cinsiyet tutumunu değerlendiren ölçeklerin karşılaştırması yapılan sosyodemografik özelliklere duyarlı olduğu belirlenmiştir. Özellikle eğitim ve çalışma durumu ile anlamlı ilişki gösteren bu ölçeklerin toplumsal cinsiyet tutumu algısını oluşturan temel etmenlere duyarlı bir özellikte olduğu görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet tutumu algısının farklı bileşenlerini değerlendirmeyi amaçlayan bu ölçeklerin bireysel özelliklere olan duyarlılığı hem durum saptamada, hem de girişim çalışmalarında önemli bir değişken olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Kaynaklar

1. Kadının Stats Genel Mdrlg. Toplumsal Cinsiyet Eitlięi Ulusal Eylem Planı (2008-2013). Ankara: Babakanlık, Kadının Stats Genel Mdrlg, 2008.
2. Forum WE. The Global Gender Gap Report 2015. Geneva/Switzerland: World Economic Forum 2016.
3. Bem SL. The BSRI and gender schema theory: A reply to Spence and Helmreich. 1981.
4. Kavuncu A. Bem cinsiyet rol envanterinin Turk toplumuna uyarlama alımları. Unpublished master's thesis, Hacettepe Universitesi Eğitim Fakltesi, Ankara, Turkey. 1987.
5. Dkmen Z. Bem cinsiyet rol envanterinin geerlik ve gvenirlik alımları. Dil ve Tarih Coęrafya Fakltesi Dergisi. 1991;35:81-9.
6. Zeyneloğlu S, Terzioęlu F. Development and psychometric properties gender roles attitude scale. Hacettepe Universitesi Eğitim Fakltesi Dergisi. 2011;40.
7. Ayan S. Cinsiyetilik: eliik duygulu cinsiyetilik. Cumhuriyet Medical Journal. 2014;36:147-56.
8. Sakallı-Uęurlu N, Ulu S. Evlilikte kadına ynelik Şiddete ilikin tutumlar: eliik duygulu cinsiyetilik, ya, eğitim ve gelir dzeyinin etkileri.(Attitudes toward violence against women in marriage: The effects of ambivalent sexism, age, education and income levels.). Trk Psikoloji Yazıları (Turkish Psychological Articles). 2003;6:53-65.
9. Pulerwitz J, Barker G. Measuring attitudes toward gender norms among young men in Brazil development and psychometric evaluation of the GEM scale. Men and Masculinities. 2008;10:322-38.
10. eber E, Demirelz M, Nazlı A, Ekiolu A, Mermer G, Aslan G, et al. Ergenlerde Cinsiyet Eitlięi leęinin Trkeye Uyarlanması: Geerlik ve Gvenirlik alımları. Turkish Journal of Research & Development in Nursing. 2009;11.
11. Altınova HH, Duyan V. Toplumsal Cinsiyet Algısı leęinin Trke Geerlilik ve Gvenirlik alımları. Journal of Society & Social Work. 2013;24.
12. Altınta O, Altınova HH. Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Sosyoekonomik Deęikenlerle İliisinin Belirlenmesi. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 2015;10:83-100.
13. Jost JT, Kay AC. Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: consequences for specific and diffuse forms of system justification. Journal of personality and social psychology. 2005;88:498.
14. Doęulu C. System justification and terror management: Mortality salience as a moderator of system-justifying tendencies in gender context: MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY; 2012.
15. Iık R, Sakallı-Uęurlu N. Namusa ve namus adına kadına uygulanan Şiddete ilikin tutumlar leklerinin ęrenci rnekleriyle gelitirilmesi. Trk Psikoloji Yazıları. 2009;12:16-24.
16. Sakallı Uęurlu N, Glick P. Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. Journal of Sex Research. 2003;40:296-302.
17. Ŗahin N, Disiz M. Sağlık alımlarında aile ii Şiddete ynelik tutum leęi gelitirme alımları. Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi. 2009;6:263-74.
18. Nanda G. Compendium of Gender Scales. Washington: Communication for Change, 2011.
19. TİK. Seilmi Gstergelerle Manisa 2013. Ankara: TRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, 2013 4202.
20. Portney LG, Watkins MP. Foundations of Clinical Research: Applications to Practice. East Northwalk, Connecticut: Appleton & Lange; 1993.
21. Hashemi SM, Schuler SR, Riley AP. Rural credit programs and women's empowerment in Bangladesh. World development. 1996;24:635-53.
22. Schuler SR, Hashemi SM, Riley AP. The influence of women's changing roles and status in Bangladesh's fertility transition: Evidence from a study of credit programs and contraceptive use. World Development. 1997;25:563-75.
23. Barker G, editor How do we know if men have changed? Promoting and measuring attitude change with young men. Lessons from Program H in Latin America. Expert Group Meeting on the Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality' United Nations: Brasilia, Brazil; 2003.
24. Parkes J. 'Gender based violence in education. UNESCO GMR background paper. Parkes, J.(2007)'Tensions and troubles in young people's talk about safety and danger in a violent neighbourhood', Journal of Youth Studies; 2014.
25. Pulerwitz J, Barker G, Segundo M, Nascimento M. Promoting more gender-equitable norms and behaviors among young men as an HIV/AIDS prevention strategy. Promoting more gender-equitable norms and behaviors among young men as an HIV/AIDS prevention strategy. 2006.
26. Waszak C, Severy LJ, Kafafi L, Badawi I. Fertility behavior and psychological stress: The mediating influence of gender norm beliefs among Egyptian women. Psychology of Women Quarterly. 2001;25:197-208.
27. Stephenson R, Bartel D, Rubardt M. Constructs of power and equity and their association with contraceptive use among men and women in rural Ethiopia and Kenya. Global public health. 2012;7:618-34.
28. Len FR. Independent effects of wife's domestic power and husband's egalitarian beliefs on fertility desire and contraceptive use. REVISTA DE INVESTIGACIÓN EN PSICOLOGÍA. 2014;17:157-75.
29. Len FR. Does professed religion moderate the relationship between women's domestic power and contraceptive use in India. Open Family Studies Journal. 2011;4:1-8.
30. Pulerwitz J, Gortmaker S, DeJong W. Measuring Sexual Relationship Power in HIV/STD Research. Sex Roles. 2000;42:637-60.
31. Herdman M, Fox-Rushby J, Badia X. 'Equivalence' and the Translation and Adaptation of Health-Related Quality of Life Questionnaires. Qual Life Res. 1997;6:237-47.
32. Herdman M, Fox-Rushby J, Badia X. A Model of Equivalence in the Cultural Adaptation of HRQoL Instruments: The Universalist Approach. Qual Life Res. 1998;7:323-35.
33. Guyatt GH. The Philosophy of Health-Related Quality of Life Translation. Qual Life Res. 1993;2:461-5.
34. Mokkink LB, Terwee CB, Patrick DL, Alonso J, Stratford PW, Knol DL, et al. The COSMIN study reached international consensus on taxonomy, terminology, and definitions of measurement properties for health-related patient-reported outcomes. J Clin Epidemiol. 2010;63:737-45.
35. Terwee CB, Bot SDM, de Boer MR, van der Windt DAWM, Knol DL, Dekker J, et al. Quality criteria were proposed for measurement properties of health status questionnaires. Journal of Clinical Epidemiology. 2007;60:34-42.
36. Cohen J. Statistical power analysis for the behavioral sciences. 2 ed. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum; 1988.
37. HNEE. 2013 Trkiye Nfus ve Sağlık Aratırması. Ankara: Hacettepe Universitesi Nfus Ettleri Enstits, 2014 NEE-H.14.01.
38. Widman L, Welsh DP, McNulty JK, Little KC. Sexual Communication and Contraceptive Use in Adolescent Dating Couples. Journal of Adolescent Health.39:893-9.
39. Montesi JL, Fauber RL, Gordon EA, Heimberg RG. The specific importance of communicating about sex to couples' sexual and overall relationship satisfaction. Journal of Social and Personal Relationships. 2011;28:591-609.
40. Schuler SR, Hashemi SM. Defining and studying empowerment of women: a research note from Bangladesh. 1993.
41. Schuler SR, Hashemi SM. Credit programs, women's empowerment, and contraceptive use in rural Bangladesh. Studies in family planning. 1994:65-76.
42. Acharya DR, Bell JS, Simkhada P, van Teijlingen ER, Regmi PR. Research Women's autonomy in household decision-making: a demographic study in Nepal. 2010.
43. Bartley SJ, Blanton PW, Gilliard JL. Husbands and Wives in Dual-Earner Marriages: Decision-Making, Gender Role Attitudes, Division of Household Labor, and Equity. Marriage & Family Review. 2005;37:69-94.
44. Pulerwitz J, Gortmaker SL, DeJong W. Measuring sexual relationship power in HIV/STD research. Sex Roles. 2000;42:637-60.
45. Conroy AA. Adapting the Sexual Relationship Power Scale for HIV/AIDS Research in Malawi. Population Association of America 2010; Dallas, Texas, USA2010.
46. Pulerwitz J, Amaro H, De Jong W, Gortmaker SL, Rudd R. Relationship power, condom use and HIV risk among women in the USA. AIDS care. 2002;14:789-800.
47. Pulerwitz J, Hui W, Arney J, Scott LM. Changing Gender Norms and Reducing HIV and Violence Risk Among Workers and Students in China. Journal of Health Communication. 2015;20:869-78.

<http://edergi.cbu.edu.tr/ojs/index.php/cbusbed> isimli yazarın CBU-SBED başlıklı eseri bu Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

